

MARSHALL MCLUHAN

A GUTENBERG-GALAXIS

A *Gutenberg-galaxis* egy sor történelmi megfigyelést tartalmaz olyan új kulturális „teljesítményekről“, amelyeket előbb az írás, később a nyomtatás előidézte zavarnak köszönhetünk. Erre vonatkozólag idézhetjük az antropológus véleményét: „Mindazt, amit az ember valamikor saját testével végzett el, ma teste meghosszabbításával teszi. A fegyverek fejlődése a fog és ököl bevetésével kezdődött, és az atombombával ért véget. A ruházat és a lakás az emberi test hőszabályozó mechanizmusának meghosszabbítása. A bútorok a földön guggolásnak vetnek véget. A technikai eszközök, a lencsék, a televízió, a telefon vagy a könyv, mindaz, ami lehetővé teszi, hogy az emberi szó győzedelmeskedjék tér és idő felett, csupa anyagi meghosszabbítása érzékeinknek. A pénz nem más, mint a munka felhalmozására és a haszon meghosszabbítására szolgáló eszköz. Szállítási hálózatunk hátunk és lábunk szerepét vette át. Valójában minden tárgy, melyet az ember az idők folyamán előállított, testét vagy annak valamely specializált részét helyettesítő meghosszabbításnak tekinthető“ (Edward T. Hall: *The Silent Language*, 79).

A nyelvet alkotó érzéki kivetítés vagy kifejezés, maga a szó is eszköz, éspedig olyan eszköz, mely: „lehetővé tette, hogy az ember könnyen közölhető és maximálisan kihasználható tudást és tapasztalatot tároljon.“

A nyelv — metafora, amennyiben nemcsak tárolja a tapasztalatot, de át is alakítja, le is fordítja a tapasztalat egyik módját a másikra. A pénz is metafora, a munka és a technika tárolására szolgál, és ugyanakkor át is alakítja a technika egyik formáját a másikká. Magának az átváltásnak és lefordításnak, avagy a metaforának az alapelve saját racionális képességünkön nyugszik, melynek segítségével életünk folyamán mindegyik érzékünket szakadatlanul lefordítjuk a másikra. Technikai eszközeink viszont, akár a kerékről, az ábécéről vagy a rádióról legyen is szó, zárt rendszerek. Ez az ára érzékeink nagymérvű *meghosszabbításának*. Saját érzékeink nem zárt rendszerek, hanem az általunk „tudat“-nak nevezett tapasztalásban szüntelenül átcsapnak egymásba. Érzékeink meghosszabbításai, maguk az eszközök vagy technikai eljárások, az egész történelem folyamán zárt, egymásra visszahatni vagy kollektív észlelésre képtelen rendszereket alkottak. Ma viszont, az elektromosság korában, új eszközeink váratlan együttműködése az emberiség történelmében példa nélkül álló válságot idézett elő. Érzékeink és képességeink kiegészítői ma egységes tapasztalati teret alkotnak, amely megkívánja a kollektív tudat létrejöttét. Mű-

szaki eszközeink ma, érzékszerveinkhez hasonlóan, olyan kölcsönhatás és oly viszonyok megteremtését követelik, melyek lehetővé teszik *racionális* együttműködésüket. Amíg műszaki eszközeink lassúak voltak, például a kerék, ábécé vagy a pénz, zárt és elszigetelt rendszerük elviselhető maradt mind társadalmi, mind lélektani szempontból. Nem így azonban a kép, a hang és a mozgás egyidejű és átfogó kivetítésénél. Az emberi funkciók ilyen típusú kiegészítői közötti kölcsönhatás ma ugyanolyan lényeges a közösség szempontjából, mint amilyen lényeges volt mindig is az egyén szempontjából az érzékek és képességek kölcsönhatása.

A művelődéstörténészek mind a mai napig hajlamosak arra, hogy a technikai felfedezéseket külön-külön tanulmányozzák, valahogy úgy, mint ahogy a klasszikus fizika tárgyalta a fizikai jelenségeket. Louis de Broglie eleget kifogásolta a descartes-i és newtoni módszernek ezt a szolgálai követését, mely ugyancsak közel áll egyes történészek felfogásához, akik mindent személyes „szemszögből“ néznek: „A karteziánus eszményhez híven, a klasszikus fizika a világegyetemet óriási mechanizmusként tárja elénk, amely tökéletes pontossággal leírható, ha meghatározzuk részeinek helyzetét a térben és változásait az időben... Csakhogy az ilyen felfogás bizonyos bennfoglalt hipotéziseken nyugszik, amelyeket csaknem észrevétlenül fogadunk el. Az ilyen hipotézis értelmében a tér és az idő, amelybe csaknem ösztönszerűen igyekszünk beleilleszteni *saját* érzeteinket, olyan tökéletesen merev és meghatározott keret, amelyben minden fizikai jelenség helye elvileg szigorúan megszabható, függetlenül a benne lezajló összes dinamikus folyamattól.“

Meglátjuk majd, hogyan lett a fonetikus írás a karteziánus, sőt az euklideszi észlelési mód forrásává. A Louis de Broglie leírta forradalom inkább a táviró és a rádió szülötte, semmint az ábécéé. J. Z. Young biológus munkája bővelkedik a Broglie-éhoz hasonló gondolatokban. Miután megmagyarázza, hogy a villamosság nem „áramlás“, hanem inkább „a tárgyak bizonyos térbeli viszonyánál megfigyelhető állapot“, Young hozzáteszi: „Hasonló dolog történt, amikor a fizikusok a nagyon parányi távolságok mérési módszereit dolgozták ki. Rájöttek, hogy már használhatatlan az a hagyományos modell, amely szerint valami anyagnak nevezett dolog — súllyal, térfogattal és térbeli helyzettel rendelkező — apró részecskékre osztható. Nem állították többé, hogy az anyag atomoknak, protonoknak vagy elektronoknak nevezett részecskékből tevődik össze. Lemondtak arról a materialista módszerről, hogy felfedezéseiket olyan kifejezések segítségével írják le, amelyek inkább ráillenek egy kézíleg előállított készítményre — például egy süteményre. Az atom és elektron elnevezések nem jelentenek többé alkatrészt, csupán részei a leírásnak, amelyet a tudós megfigyeléseiről készít. Jelentésük csak annyi, amennyit nekik az emberek tulajdonítanak, akik ismerik a hozzájuk vezető kísérletek útját“ (*Doubt and Certainty in Science*, 111).

És Young folytatja: „Rendkívül fontos megértenünk, hogy az új eszközök alkalmazása nagy változásokat fog előidézni az emberek magatartásában és *mindennapi* célkitűzéseiben.“

Ha valaha is elgondolkoztunk volna ezen az alapigazságon, könnyűszerrel úrrá lehettünk volna technikánkon és következményein, és nem váltunk volna rabjaivá. Akárhogy áll is a dolog, *A Gutenberg-galaxis* hosszú elmélkedés lesz majd ezen a Young-témán.

Senki sem volt jobban tudatában zárt rendszerű történetírási módszereink hiábavalóságának, mint Abbot Payson Usher. *A History of Mechanical Inventions* című munkájában megmagyarázza, hogy miért tehetetlenek az ilyen zárt rendszerek a történelmi fejlődés tényeivel szemben. „Az ókor kultúráira nem illenek rá a társadalmi és gazdasági fejlődés lineáris sorozatának modelljei, amelyeket a német történelmi iskola dolgozott ki... Ha elfordulnánk a fejlődés lineáris felfogásától, és ráállnánk, hogy a civilizáció fejlődését multilineáris folyamatnak tekintsük, sokkal jobban megértenők, hogy a nyugati kultúra története tulajdonképpen számos különálló elem fokozatos integrációjának története“ (Abbot Payson Usher: *A History of Mechanical Inventions*, 30—31).

Minden „történelmi szempont“ bizonyos mértékben zárt rendszer, amely szoros kapcsolatban áll a nyomtatással, és amely ugyanott virágzik, ahol — kulturális ellenszerek hiányában — az írásbeliség tudattalan hatása. Ma úgy tűnik, Alexis de Tocqueville egyfajta kettős látás adományát élvezte, amikor észrevette az erővonalak alakulását a korabeli Franciaország és Amerika fejlődésében. Élőszó útján szerzett kultúrája mélyesen befolyásolta irodalmi kultúráját; nem rendelkezett „nézőszöggel“, olyan szilárd ponttal, ahonnan távlatba állítsa az eseményeket. Tocqueville mindenekelőtt arra törekedett, hogy felfedezze az általa összegyűjtött információ-elemekben fellelhető dinamikus erőket: „Ha még tovább megyek, és e különböző vonások között a legfontosabbikat keresem, azt, amely magában foglalja majdnem az összes többit, rájövök, hogy a szellemi műveletek nagy részében minden amerikai csak saját eszének egyéni erőfeszítésére támaszkodik. Amerika tehát egyike a világ azon országainak, ahol az emberek a legkevesebbet tanulnak, és ahol a legjobban követik Descartes elveit... Mindenki szorosan magába zárkózik, és onnan itéli meg a világot“ (*De la démocratie en Amérique*, 11—12).

A könnyedség, amellyel kapcsolatot teremt az íráson és az élőszón alapuló észlelési struktúra módjai közt, lehetővé teszi, hogy Tocqueville „tudományosan megszondázza“ a pszichológia és a politika világát. A két észlelési mód egybekapcsolásának köszönhető nála a majdnem víziószerű észlelése olyan eseményeknek, amelyekkel kapcsolatosan más megfigyelők beérték egy személyes „szempont“ kinyilvánításával. Tocqueville megértette, hogy a nyomtatott kultúra volt forrása nemcsak a karteziánus perspektívának, de az amerikai pszichológia és politika sajátos vonásainak is. Módszerének segítségével, amely az eltérő észlelési módok kölcsönhatásán alapul, ledöntve a hermetikus válaszfalakat, Tocqueville képes volt világára mind egészében, mint részleteiben reagálni. Ez az a módszer, amelyet A. P. Usher hiányol a kultúrák történetéről és fejlődéséről szóló munkákban, és melyet J. Z. Young így ír le: „Lehetséges, hogy a szellemi hatalom titka nagyrészt az észlelési terek minden alkotóelemét érő ingerek hatásai közötti kölcsönhatás lehetőségeinek óriási számában rejlik. Az érintkezés és a kölcsönhatás pontjainak ez a tartaléka tesz bennünket a többi állatnál sokkal inkább képessé arra, hogy a külvilágra *in toto* reagáljunk“ (*Doubt and Certainty in Science*, 77).

Technológiáink viszont távol állnak attól, hogy ugyanúgy megfeleljenek a kölcsönhatás és összefüggés organikus funkciójának. Ennek a kérdésnek a megvizsgálása az írott és a nyomtatott kultúra viszonylatában e könyv tárgya. Vizsgálódásunknak ma szükségképpen számba kell

vennie az új technológiákat, amelyek mélységesen befolyásolják az írott és nyomtatott kultúrák hagyományos működését és meghonosodott értékeit.

Egy nemrég megjelent mű, úgy gondolom, felment a különködés bűne alól. Tárgya a „dtribalizáció“ jelensége az ókori világban és a modern világ „retribalizációja“. Karl R. Popper *The Open Society and its Enemies* című könyvéről van szó. Ahogy mindjárt látni fogjuk, a nyílt társadalom a fonetikus írásból született, és ma a villamosáramon alapuló mediák következtében eltűnés fenyegeti. Munkám végkövetkeztetése ez utóbbi jelenségre vonatkozik. Mondanom sem kell, hogy a változások létezése a kérdés, nem pedig értékük. A leírásnak és a diagnózisnak meg kell előznie minden értékelést és terápiát. A diagnózist erkölcsi ítélettel helyettesíteni nagyon természetes és nagyon elterjedt szokás, de nem szükségképpen termékeny.

Karl Popper terjedelmes műve első részét az ókori Görögország dtribalizációjának és a dtribalizáció következményeinek szenteli. De sem Görögország, sem a modern világ szempontjából nem veszi számításba érkeink technikai meghosszabbításainak dinamizmusát és hatásukat a zárt társadalom átalakulására nyílt társadalommá és fordítva. Leírásai és fejtegetései mindenekelőtt gazdasági és politikai szempontokból indulnak ki. Az alábbi idézet különösen megfelel a mi célunknak. Tulajdonképpen a kultúrák egymásrahatásával kezdődik kereskedelmi vonatkozásban és a törzsi állam felbomlásával ér véget, amelyet Shakespare jelenített meg a *Lear királyban*.

Popper szerint a törzsi vagy zárt társadalmak egysége biológiai egység, míg „modern, nyílt társadalmaink nagyrészt elvont kapcsolatok, például a csere vagy a kooperáció alapján működnek“. A társadalom kitárlása a külvilág felé és áttérése az elvont típusú kapcsolatokra a fonetikus ábécének, az összes többi írásforma és minden más technológia kizárásának köszönhető. Ez egyike a *Gutenberg-galaxis* témáinak. Másrészt az a tény, hogy a zárt társadalmak a szó, a tam-tam és egyéb halláson alapuló technológiák következményei, az elektronikus kor hajnalán sejtetni engedi az egész nagy emberi család egybeolvasztását egyetlen, globális törzssé. Az elektronikus forradalom nem kevésbé zavarbaejtő a nyílt társadalmak emberére nézve, mint az ábécé forradalma, amely felforgatta és átalakította az egykori zárt vagy törzsi társadalmakat.

Popper nem próbálja elemezni ezeknek a változásoknak az okait, de olyan leírását adja a tényeknek, amely tökéletesen megfelel céljainknak: „Az időszámításunk előtt VI. század körül ez a fejlődés a hagyományok részleges összeomlását hozta magával, ugyanakkor egész sor forradalmat és politikai reakciót is. Természetesen magával hozott a törzsiség erőszakos fenntartására irányuló törekvéseket is, mint Spártában, de ugyanakkor elősegítette a nagy intellektuális forradalmat: felfedezte a kritikai vitát és következésképpen a mágikus megszállottság alól felszabadított gondolatot. Ugyanebben a korszakban figyelhetjük meg egy új betegség első tüneteit: *érezni kezdjük a civilizáció fáradtságát*.

Ez a betegség, ez a feszültség a következménye a zárt társadalom összeomlásának. Ma is érezzük, különösen a társadalmi változások alkalmával. A feszültség annak az erőfeszítésnek a következménye, amelyet az élet a nyílt és részlegesen elvont társadalomban állandóan megkövetel

tőlünk; a racionális lét, bizonyos emóciós társadalmi kielégülésekről való lemondás, az egyedül eligazodás és felelőségünk vállalásának erőfeszítése ez. Úgy látszik, ez az ár, amelyet meg kell fizetnünk az ismeret, az értelem, az együttműködés és a társadalmi felelősségérzet minden gyarapodásáért, más szóval a létfenntartási lehetőségeink minden javulásáért és minden népszerűségzaporulatért. Ez a fizetség emberi mivoltunkért.

A feszültség szoros kapcsolatban van az osztályharc kérdésével, amely a zárt társadalom összeomlásának idején jelent meg. A zárt társadalom nem ismeri ezt a problémát. Legalábbis az uralkodó osztályok számára a rabszolgaság, a kasztrendszer és saját uralmuk természetes jelenségek, abban az értelemben, hogy nem váltak kérdésessé. Hanem ez a meggyőződés a zárt társadalommal egyidejűleg omlik össze, és vele együtt eltűnik minden biztonságérzet. A törzsközösség, mint később a városállam, menedéket biztosított a törzs minden tagja számára. Ellenségektől és veszélyes, sőt rosszindulatú mágikus erőktől körülvéve, úgy fogják föl a törzsközösséget, mint gyermek a családot és a tűzhelyt, vagyis mint olyan együttest, amelyben mindenkinek pontosan meghatározott szerepe van, és ezt a szerepet jól ismeri és jól játssza. A zárt társadalom megrendülése, amely létrehozta az osztálykérdést és kérdésessé tette a társadalmi státust, valószínűleg ugyanolyan hatással volt a polgárookra, mint amilyennel a gyermekekre a házi perpatvar vagy a családi tűzhely felbomlása. Magától értetődik, hogy az elsősorban veszélyeztetett kiváltságos osztályok az általuk elnyomottaknál jobban megéreztek ezt a feszültséget. Ugyanakkor az utóbbiak is, akiket megrémített természetes környezetük felbomlása, ugyanabba a betegségbe estek. Bármilyen jól harcoltak is végig harcukat, gyakran haboztak leszedni a győzelem gyümölcsét, amelyet az osztályellenség felett arattak, akit erőssé tett a megszokás, a hagyomány, a jobb nevelés és a veleszületett tekintélyérzet“ (Karl R. Popper: *The Open Society and its Enemies*, 172).

Ezek a megfontolások simán vezetnek át elmékedéseinkhez Lear királyról és arról a nagy családi perpatvarról, amely a XVI. századot gyötörte a Gutenberg-korszak hajnalán.

*

John Wilson professzor, a londoni egyetem afrikai intézetének munkatársa a szerzője egy tudományos értekezésnek, amely hasznunkra lehet a fonetikus írásnak az új észlelési módok elsajátítására gyakorolt tényleges hatása kikutatásában. Az írástudó társadalmak tagjai nagyon nehezen tudják megérteni, miért képtelenek az analfabéták a háromdimenziós látásra vagy a távlat érzékelésére. Azt feltételezzük, hogy természetes látásmódról van itt szó, és hogy az ember minden előzetes gyakorlat nélkül képes arra, hogy megszemléljen egy fényképet vagy végignézen egy filmet. Wilson tapasztalatai abból adódnak, hogy megpróbálta film segítségével olvasásra tanítani a bennszülötteket.

„A következő tények rendkívül érdekesek — írja. Egy egészségügyi tisztviselő teljesen lelassítva forgatott le egy filmet, hogy bemutassa, mit kell tennie az afrikai falu összes lakójának az állóvizek lecsapolására: kiszáritani a tócsákat, összegyűjteni az üres konzervdobozokat, hogy aztán eltakarítsák őket és így tovább. Bemutattuk ezt a filmet egy cso-

port bennszülöttnek, majd megkérdeztük tőlük, hogy mit láttak. Azt felelték, egy csirkét vagy valami szárnyast láttak. Mi magunk pedig nem is tudtuk, hogy ilyen állat szerepel a filmen! Figyelmesen átnéztünk tehát minden egyes filmkockát, hogy megkeressük a szárnyast. És valóban ott volt! Egy másodperc időtartama alatt ment át a kép egyik sarkán. Bizonyára valakitől megijedhetett, és felrepülve vágott keresztül a látótér jobb alsó sarkán. Ez volt minden, amit észrevettek. Semmit sem fogtak föl abból, amit a tisztviselő be akart mutatni; ehelyett a jelentéktelen részletre figyeltek föl, amelynek létezéséről mi nem is tudtunk, amíg alaposan meg nem vizsgáltuk a filmet. Miért? Többféle elméletet állítottunk fel. Talán a madár gyorsasága ragadta meg figyelmüket, hiszen a film többi része lassított felvétel volt. Végtelen lassúsággal mozogtak benne az emberek, felszedték a konzervdobozt, és megmutatták, hogyan kell eltávolítani. Nézőink számára csak a madár tűnt valószerűnek. Fennállt az a lehetőség is, hogy az állatnak valamilyen vallásos jelentősége van a bennszülöttek szemében, de ezt nem tartottuk valószínűnek.

KÉRDÉS: Lenne olyan szíves nagyobb pontossággal leírni a kérdéses jelenetet?

WILSON: Természetesen. Az egészségügyi szolgálat egyik alkalmazottja nagyon lassan haladt előre. Megpillantva a vizet tartalmazó konzervdobozt, lehajolt, felvette, gondosan kiürítette, hogy teljesen kiszáradjon, nehogy a szúnyogok szaporodhassanak benne; aztán beledobta a dobozt egy kosárba, mely egy szamár hátára volt erősítve. Így akarta megmutatni, hogyan kell eltávolítani a hulladékokat. Azokhoz az emberekhez hasonlított, akik vashegyű bottal és zsákkal felszerelve járnak a parkokat és felszedik a papírhulladékot. Az egészet a legnagyobb lassúsággal forgatták, hogy jobban nyilvánvalóvá váljék, mennyire fontos eltávolítani mindent, ami a szúnyogoknak szaporodási helyül szolgálhat. Az ócska dobozokat mind felszedték és elásták, hogy biztosak legyenek benne: nem marad egy csepp állott víz sem. A film körülbelül öt percig tartott, a csirke pedig egyetlen másodperc alatt haladt keresztül a képen.

KÉRDÉS: Valóban azt akarja mondani, hogy önöknek az volt az érzésük: a nézők nem látták, csak a csirkét?

WILSON: Mi egyszerűen megkérdeztük tőlük: mit láttatok ebben a filmben.

KÉRDÉS: És nem azt, hogy mit *gondoltatok*?

WILSON: Nem. Mit *láttatok*.

KÉRDÉS: Hány nézőnek tették fel ezt a kérdést?

WILSON: Vagy harmincnak.

KÉRDÉS: Senki sem válaszolt egyebet, mint hogy: egy csirkét láttunk?

WILSON: Nem. Ez volt az első, spontán válasz. „Egy csirkét láttunk.“

KÉRDÉS: Mégis, egy embert is láttak, nemde?

WILSON: Hát igen... kérdezősködésünkkel kierőszakoltuk azt a választ, hogy egy embert láttak. De a fontos az, hogy abból, amit be akartunk nekik mutatni, semmit sem fogtak föl. Sőt, időközben rájöttünk, hogy egyetlen felvételt, egyetlen képet sem tekintettek át teljes egészé-

ben. Mindegyik képben a részleteket keresték. Azután tudtuk meg egy szemspecialistától, hogy a felkészült nézők, akik hozzászórtak a mozgóképhez, nem magát a vásznat nézik, hanem egy valamivel a vászon előtt elhelyezkedő síkot, hogy ily módon a képet teljes egészében áttekinthessék. Ebből a szempontból a kép nem más, mint konvenció. A képet először is teljes egészében kell látni, erre azonban képtelenek ezek az emberek, akik nem szoktak hozzá a filmhez. Gyorsan átkutatják tekintetükkel a kép minden részét, a televíziós kamera katódsugaraihoz hasonlóan. Úgy tűnik, a mozgóképhez hozzá nem szokott szem csak végigseper minden képen. S a benszülötteknek, ha lassított vetítést láttak is, nem volt idejük végigseperni az egész képen, még mielőtt a következő megjelent volna.“

A legfontosabb tények az idézet végén találhatóak. Az írásbeliség rászoktatta az emberi látást, hogy kissé a képen innen összpontosuljon, úgy, hogy egyetlen szempillantással átfoghassa. Mivel nem sajátították el ezt a technikát, az analfabéták nem úgy látják a tárgyakat, mint mi. Nézés helyett végigseperik tekintetükkel a tárgyakat és képeket, valahogy úgy, ahogy mi végigfutunk a nyomtatott lapon, soronként. Az ő megfigyelési pontjuk a tárgyon kívül helyezkedik el. Ők rendkívül hangsúlyozottan *átélik* a tárgyat. Szemük nem a távlat szerint működik, hanem mondhatnók, szinte tapogatásszerűen. Fogalmuk sincs az euklideszi térről, mert ez a tér a látási, tapintási és hallási érzetek elkülönülésének eredménye.

A mozgókép más kérdésekkel is szembeállítja a benszülötteket; ezek segítségünkre lesznek majd annak megértésében, hogy milyen mértékben helyeződnek át az írás konvenciói a mozgóképhez hasonló, nem verbális kifejezési formákba:

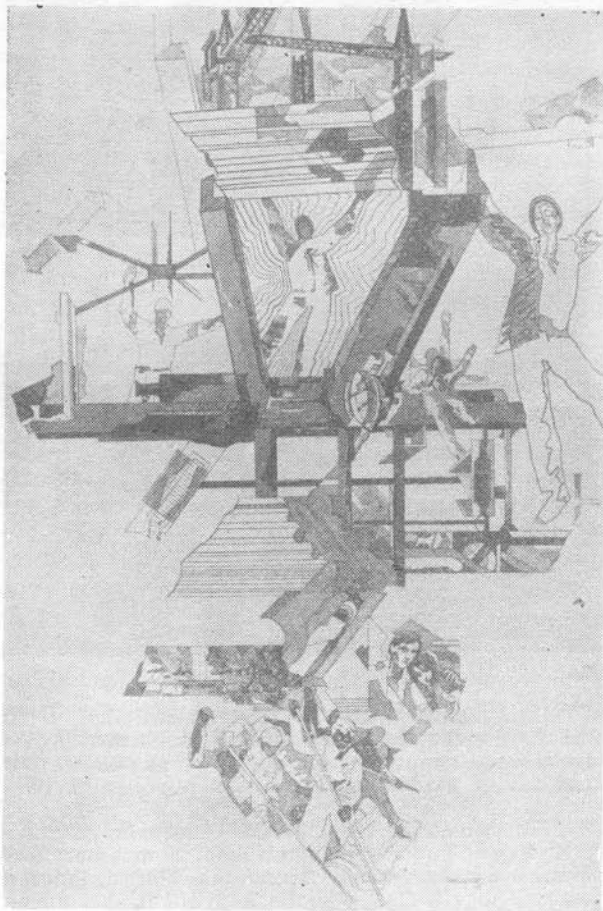
„Azt akarom mondani, hogy körültekintően kell bánnunk a mozgóképpel: a filmek a szerzett tapasztalat alapján értelmezhetők. Leszögeztük tehát, hogy mielőtt a filmeket felhasználnók, szükséges a nézőinket előkészíteni és a kérdést tanulmányozni. E vizsgálódások során izgalmas felfedezéseket tettünk. Rájöttünk, hogy a filmek, már ahogy azokat Nyugaton készítenek, bármilyen realistáknak látszanak is, rendkívül konvencionális szimbólumok. Így például az egyik filmmel kapcsolatosan, amely két emberről szólt, fölfedeztük, hogy az afrikaiak tudni akarták, mi lett azzal, aki eltávozott a vásznonról, és úgy látszott, hogy miután befejezte beszédét, beleveszett a sötétségbe. Nem akarták elfogadni, hogy végetért a szerepe. Tudni akarták, hogy mit csinál, és mi kénytelenek voltunk ezzel a kívánsággal számolni a forgatókönyvek megírásakor, és belefoglalni olyan részleteket, amelyeket magunk feleslegesnek találtunk. A távozó szereplőket kénytelenek voltunk a felvevőgép terében tartani, és addig követni, amíg természetes úton tűnhettek el. Nem léphettek ki a vásznonról, természetes úton kellett eltávozniuk, például befordulva egy utcánsarkon. A nézők csak úgy tudták megérteni, hogy egy embert nem látnak többé, ha az események »természetes« módon folytak le.

A panoráma-filmek mélységesen felkavarták a benszülötteket; nem tudták megérteni, mi történik. Meg voltak győződve arról, hogy a látott tárgyak valóban mozognak. Képtelenek voltak elfogadni ezt a konvenciót, amiként nem akarták elfogadni, hogy egy ülő és mozdulatlan személyt lassan növekedni lássanak, míg nem az egész vásznat betölti total planban a kamera mozgása következtében. Kipróbált módja a filmezésnek,

amelyet mindnyájan ismerünk: a felvevőgép előbb egészben mutat egy várost, azután egy utcára irányul, majd az utca egyik házára, hogy végül az ablakon keresztül behatoljon a házba... A primitív emberek úgy képzelték, hogy ők maguk tették meg az utat, és hogy berepítették őket az ablakon.

Mindebből kitűnik: ahhoz, hogy a filmet eredményesen használhassuk fel, előbb hozzá kell szoktatnunk az embereket bizonyos hasznos konvenciókhoz. Olyan filmeket kell készítenünk, melyekből megtanulják felhasználni ezeket a konvenciókat. Megszokják például a vászonzól kilépő szereplő látványát. Előbb tehát követnünk kell a szereplőt egészen az utca sarkáig, megkerültetjük vele a sarkot, és csak a második képsorban vágjuk a jelenetet, rögtön az elindulása után.“

Részletek Marshall McLuhan The Gutenberg Galaxy (A Gutenberg-galaxis) című könyvéből.

*Paulovics László:
Ujjáépítés
(színes tusrajz)*